

สถานภาพผลงานวิชาการการศึกษาสิมน้ำ (อุโบสถน้ำ) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

The Status of Academic Output in the Isan Water Sim (Northeastern Buddhist Ordination Hall) in the Northeastern Region of Thailand

อมฤต หมวดทอง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาสารคาม 44150 ประเทศไทย

Amarit Muadthong

Faculty of Architecture, Urban Planning and Creative Arts, Mahasarakham University, Mahasarakham, 44150, Thailand

amarit.m@msu.ac.th

Received 12 - 03 - 2023

Revised 07 - 11 - 2023

Accepted 18 - 11 - 2023

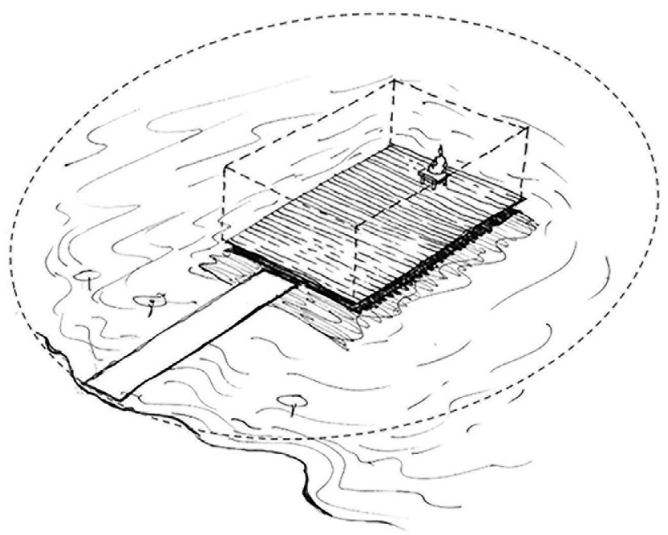
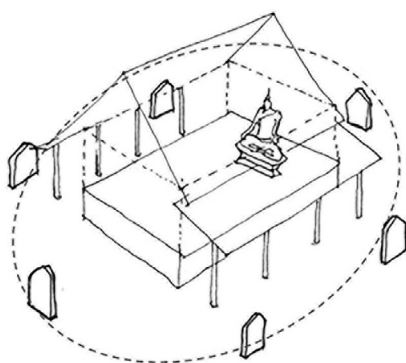
บทคัดย่อ

สถานภาพงานศึกษาเรื่องสิมน้ำ (อุโบสถน้ำ) ภาคอีสานจากที่มีการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2562 ใช้วิธีการศึกษาด้วยการรวบรวมเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย บทความวิชาการ และการออกสำรวจภาคสนาม เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์จากการตั้งคำถามของผู้วิจัยถึงความเกี่ยวข้องของสิมน้ำในบริบทอื่น ๆ ที่ยังเป็นช่องว่างทางการศึกษา นอกเหนือจากประเด็นเรื่องรูปแบบสถาปัตยกรรม

ผลการศึกษาพบว่าลิมน้ำ คือ พื้นที่ทำสังฆกรรมสงฆ์ที่มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่โดยใช้น้ำกำหนดเขตสังฆกรรม พบสถานภาพทางความรู้เรื่องลิมน้ำไม่เพียงแต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย แต่ยังพบมากที่แถบภาคเหนือของประเทศไทยและบางส่วนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่พบคติการใช้น้ำเป็นเครื่องหมายกำหนดขอบเขตพื้นที่ทำสังฆกรรม ทั้งในรูปแบบแพลิมน้ำและอาคารปลูกสร้างกลางน้ำ ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จากการนิศึกษา พบประเด็นเกี่ยวกับ 1) คติและแนวความคิดการออกแบบเกี่ยวกับการใช้“น้ำ” เป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และความศักดิ์สิทธิ์ถึงแม้ว่าวัดบางแห่งจะมีการก่อสร้างลิมบกถาวรแล้วก็ตาม 2) ตำแหน่งที่ตั้งเป็นไปตามข้อกำหนดในพระวินัย และสภาพภูมิศาสตร์พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เป็นที่ราบลุ่ม โนน ดอน และแหล่งน้ำตามธรรมชาติ 3) รูปแบบสถาปัตยกรรมลิมน้ำ แบ่งออกเป็น 3.1 แพลิมน้ำแบบชั่วคราวโดยมักก่อสร้างในสถานที่ห่างไกล และยังไม่พร้อมต่อการสร้างลิมบกถาวร 3.2 แบบอาคารปลูกขึ้นกลางน้ำ แบ่งเป็น 1. แบบโครงสร้างไม้ถ้ำถาวรที่สร้างไว้สำหรับการอุปสมบท แล้วทำการรื้อถอนภายหลังจากมีความต้องการสร้างลิมบกถาวร 2. แบบโครงสร้างไม้ถาวร และ 3. แบบคอนกรีตเสริมเหล็ก ที่ยังคงใช้งานอยู่จนถึงปัจจุบัน การสร้างลิมน้ำเป็นที่นิยมในช่วงแรกเริ่มสำหรับประกอบการทำสังฆกรรมต่าง ๆ แต่ภายหลัง พ.ศ. 2500 ลิมน้ำได้ถูกปล่อยทิ้งร้างและรื้อถอนจนมีจำนวนลดลง หรือถูกแทนที่ด้วยลิมบกแบบถาวร โดยมักเกิดขึ้นในกลุ่มวัดสายมหานิกาย แต่การคงอยู่ของลิมน้ำแบบโครงสร้างไม้และแบบคอนกรีตเสริมเหล็กมีในกลุ่มพระธรรมยุติกนิกายที่สืบทอดตามแนวทางครูอาจารย์เพื่อเป็นอนุสรณ์ความทรงจำ

ลายเส้นแสดงการปิดล้อมพื้นที่สังฆกรรมของลิมบกที่ใช้ใบเสมา กับลิมน้ำที่ใช้พื้นดินน้ำกำหนดขอบเขตปิดล้อม และออกแบบให้แยกขาดออกจากฝั่งกับสะพานตามคติการออกแบบ

Illustrations showing the sacred area of land Sim marked by boundary stones while that of water Sim marked by water and separated from the land and bridge

นอกจากนี้ มุมมองของผู้วิจัยต่อสึมน้ำและบริบทแวดล้อมมีความเห็นว่าสึมน้ำยังมีคุณค่าด้านความงามที่เรียบง่าย มีรูปแบบก่อสร้างตามการใช้งาน และยังกลมกลืนไปกับภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ ได้แก่ พืชพันธุ์และแหล่งน้ำในท้องถิ่น ตามแนวทางของพระวัดป่าที่มุ่งเน้นเรื่องความสมถะซึ่งส่งผลให้การทำความเข้าใจคุณค่าของสึมน้ำควรศึกษาเป็นแบบองค์รวมที่มองสถาปัตยกรรมร่วมกับ ภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม คติ และแนวความคิดไม่ควรศึกษาเพียงแค่กายภาพของสถาปัตยกรรมเพียงอย่างเดียว

คำสำคัญ: สึมน้ำ, สิมอีสาน, พื้นที่สังฆกรรมสงฆ์, สภาพแวดล้อม

Abstract

This study collected directly related academic materials studied from 1987 – 2019 A.D., from books, research papers, academic articles and case study in field work surveys then analyzed and synthesized the contexts of water Sim (ordinary hall) apart from architectural forms.

It was found that water Sim was used for Buddhist rituals, especially ordination ceremony, with water as the boundary. Water Sim has not only been found in the Northeast of Thailand, but also in the North, and in Lao PDR, where temporary rafts and buildings on water were also found. For the Northeast of Thailand, it was found that 1) water was the main aspect for design concept which portrayed purity and holiness; however, land Sim has already replaced water Sim; 2) the location of Sim was based on Buddhist disciplines and geographical aspects in the Northeast of Thailand, where plateaus and small hills were generally found; and 3) the design can be categorized into 3.1 temporary raft, constructed in remote areas when land Sim was not yet ready for permanent construction; and 3.2 Sim in the pond or swamp, comprising 1.) the wooden one used for ordination ceremony and later removed; 2.) the wooden one for permanent use; and 3.) the concrete one which has still been in use. In the beginning, water Sim was constructed for Buddhism rituals, especially ordination ceremony; however, after 1957 A.D., water Sim was abandoned and replaced by permanent land Sim, this was accepted by the Mahanikaya group, while water Sim was still preferred by Dhammayuttikanikaya group.

It was also found that water Sim was simple and compatible with the natural landscapes, surroundings, plantation and water resources as well as how the monks of Dhammayuttikanikaya should behave. The value of water Sim should be considered a holistic approach, not only architectural features which should be focused, but also geographical environment, concepts and design.

Keywords: Water Sim, Isan Sim, Sangha's Area for Buddhist Rituals, Environment

1. บทนำ

ลิมกร่อนเสียงมาจากลิมมา หมายถึงขอบเขตพื้นที่ทำสังฆกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การลงอุโบสถหรือสวดปาฏิโมกข์ การอุปสมบทแบ่งกว้างๆ ได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ “ลิมบก” และ “ลิมน้ำ” ในส่วนลิมน้ำมักสร้างในพื้นที่ห่างไกล ก่อสร้างเป็นการชั่วคราว โดยใช้น้ำกำหนดเขตสังฆกรรม ได้แก่ แม่น้ำ สระ ทะเล โดยห่างจากขอบแผ่นดินหรือตลิ่งประมาณช่วงระยะกวักน้ำไปถึง มีการสร้างเป็นแพ หรือเป็นโรงเรือนถาวรด้วยรูปแบบเรียบง่ายเน้นการใช้งานตามพระวินัยเป็นหลัก¹

จากการทบทวนเอกสารทางวิชาการพบงานศึกษาเรื่อง ลิมน้ำหรืออุโบสถน้ำ มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับลิมบก โดยถูกศึกษารวมกับลิมบกในงานวิชาการ รุนบุกเบิก ได้แก่ **ลิมพื้นดินอีสานตอนกลาง** ในงานศึกษาของสุวิทย์ จิระมณี พ.ศ. 2533 และพ.ศ. 2545 และ **ลิมอีสาน** โดย วิโรฒ ศรีสุโร พ.ศ. 2536 ได้กล่าวถึงลิมบกเป็นส่วนหลักพร้อมด้วยกรณีศึกษาต่าง ๆ และได้กล่าวถึงลิมน้ำเป็นเพียงส่วนรองซึ่งมีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงคติความหมายของการออกแบบเท่านั้น แต่ไม่ได้มีการศึกษาทางสถาปัตยกรรมอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงรวบรวมเอกสารงานวิชาการเกี่ยวกับลิมบกและลิมน้ำ นับแต่แรกเริ่ม พ.ศ. 2533-2560 เพื่อทำการเปรียบเทียบ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ลิมบก กลุ่มงานศึกษาแรกเริ่ม ได้แก่ 1) **บทความ เรื่อง “ลิมอีสาน”** โดย ไพโรจน์ สโมสร พ.ศ. 2530 2) **บทความ เรื่อง “สถาปัตยกรรมในอีสาน”** โดย ธิติ เองรัมย์ พ.ศ. 2530 3) **บทความ เรื่อง “สมณะสถาปัตยกรรม”** โดย วิโรฒ ศรีสุโร พ.ศ. 2530 4) **จิตรกรรมฝาผนังอีสาน** โดย ไพโรจน์ สโมสร พ.ศ. 2532 5) **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง “ลิมพื้นดินอีสาน**

ตอนกลาง” โดย สุวิทย์ จิระมณี พ.ศ. 2533 6) **ลิมอีสาน** โดย วิโรฒ ศรีสโร พ.ศ. 2536 7) **หลากหลายมรดกภูมิสถาปัตย์อีสาน** โดย วิโรฒ ศรีสโร พ.ศ. 2540 กลุ่มงานศึกษาช่วงถัดมาได้แก่ 8) **บทความ เรื่อง “ลิมอีสานตอนบน”** โดย วสันต์ ยอดธำ พ.ศ. 2544 9) **ศิลปะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานในวัฒนธรรมไทย-ลาว** โดย สุวิทย์ จิระมณี พ.ศ. 2545 10) **ลิมอีสานจากวาทกรรมถึงบทวิเคราะห์** โดย ไรพัตย์ ภูชีสส์ชากรณ พ.ศ. 2554 11) **ลิมญวน** โดย ชวลิต อธิปัตย์กุล พ.ศ. 2558 12) **ลิมอีสานร่วมสมัย** โดย ตี๊ก แสนบุญ พ.ศ. 2559 13) **บทความ เรื่อง “ลิมกับภวณาสบาย”** โดยสมบัติ ประจัญสานต์ พ.ศ. 2559 14) **ลิมกับสุนทรียศาสตร์เรื่องแสง** โดย ศุภโชค สนธิไชย พ.ศ. 2562 รวม 14 รายการ

ลิมน้ำ การศึกษาเรื่องลิมน้ำมักถูกอธิบายรวมอยู่ในการศึกษาลิมบก มีเพียงงานศึกษาเรื่อง **ลิมน้ำ (อุบาสถนน้ำ) สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาอีสาน** โดย อมฤต หมดทอง พ.ศ. 2555 ที่ได้กล่าวถึงลิมน้ำเป็นกรณีเฉพาะเจาะจงโดยอธิบายรูปแบบสถาปัตยกรรมและประวัติความเป็นมาของลิมน้ำอย่างละเอียด

จากการสำรวจภาคสนามของผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันมีลิมน้ำอยู่จำนวนน้อยหากเทียบกับจำนวนของลิมบก ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าว วิโรฒ ศรีสโร ให้ความเห็นว่าสาเหตุที่ลิมน้ำภาคอีสานมีจำนวนน้อย เนื่องจากเป็นอาคารที่สร้างชั่วคราวเมื่อวัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา จึงเลิกใช้งานและรื้อถอนไป และทำการสร้างลิมแบบถาวรต่อมา² ทั้งนี้ การลงพื้นที่ตรวจสอบกรณีศึกษาที่ได้จากการทบทวนเอกสาร พบลิมน้ำที่ยังมีการใช้งานอยู่ 3 แห่ง และเป็นวัดธรรมยุติกนิกาย ได้แก่ 1. วัดป่ากุดหว้า อำเภอภูผามาศ จังหวัดกาฬสินธุ์ 2. วัดป่าอุดมสมพร อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร 3. วัดป่าคำแคนเหนือ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

ข้อสังเกตจากการทบทวนเอกสารเบื้องต้นพบว่า

1. สถานภาพความรู้ด้านลิมน้ำอีสานพบว่า มีจำนวนน้อยหากเปรียบเทียบกับลิมบก โดยยังไม่ได้ถูกรวบรวมและจัดระบบตามหลักวิชาการ อีกทั้งมีเนื้อหาไม่หลากหลาย โดยส่วนใหญ่เป็นคำอธิบายด้านกายภาพทางสถาปัตยกรรม
2. พบข้อสังเกตถึงการคงอยู่ของลิมน้ำที่ยังคงใช้ทำสังฆกรรมในภาคอีสานจะอยู่ในวัดธรรมยุติกนิกาย

จากงานศึกษาที่มีอยู่น้อยและข้อสังเกตทางวิชาการทำให้มีความจำเป็นในการศึกษาประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบสถาปัตยกรรมลิมน้ำ (อุบะลิมน้ำ) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จากนั้นนำมาวิเคราะห์ ทบทวนความรู้ทางสถาปัตยกรรมในแง่ของคติรูปแบบสถาปัตยกรรม และสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาองค์ความรู้ มุมมองทางวิชาการ ที่ต่างออกไป และทิศทางการออกแบบสถาปัตยกรรมอีสานประเภทลิมน้ำ

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมของลิมน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย
2. เพื่อสรุปวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมลิมน้ำที่ปรากฏในเอกสารงานศึกษา และค้นหาข้อสังเกตทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

3. กรอบคิดทฤษฎีและวิธีการศึกษา

ศึกษาด้วยกรอบคิดแบบสหวิทยาการในมุมมององค์รวมตามหลักทฤษฎีสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างที่นำศาสตร์ต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติศาสตร์กับบริบททางการเมืองที่เกี่ยวข้อง และภูมิศาสตร์ที่ตั้ง นำมาอธิบายลิมน้ำซึ่งเป็นการขยายผลการศึกษามากไปกว่าอดีตที่ผ่านมาที่มักศึกษาลิมน้ำเพียงรูปแบบสถาปัตยกรรม

วิธีการศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ด้วยการสืบค้นเอกสารเป็นหลัก และการศึกษาภาคสนามเป็นส่วนรอง โดยกำหนดพื้นที่กรณีศึกษาจากการทบทวนเอกสาร และลงภาคสนามเพื่อตรวจสอบสถานการณ์การใช้งานของลิมน้ำ ทำการสำรวจจริงวัดและถ่ายภาพลิมน้ำสภาพปัจจุบันเพื่อตั้งข้อสังเกตทั้งตัวอาคารและบริบทแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ จากการศึกษาภาคเอกสารประเภทต่างๆ ได้แก่ 1. งานวิจัย 2. บทความทางวิชาการ 3. เอกสารของชุมชนสามารถจำแนกข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้

1. บริบทของพุทธศาสนาในประเทศไทยที่ส่งผลต่อคณะสงฆ์ในอีสาน

- 1) ประวัติศาสตร์อีสาน พ.ศ. 2322-2488 โดย สุวิทย์ ธีรศาศวัต พ.ศ. 2557
- 2) การเมืองสองฝั่งโขง โดย ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ พ.ศ. 2546
- 3) คณะสงฆ์กับองค์เจ้าในการปฏิรูปหัวเมืองอีสานผ่านกลไกอำนาจรัฐ โดย ธีรพงษ์ มีไธสงษ์ พ.ศ. 2560
- 4) ความทรงจำต่อพระสายหลวงปู่่มั่นยุคเบิก โดย ภักระไมตรีรัตน์ และทรงยศ วีระทวีมาศ พ.ศ. 2562 และเอกสารเกี่ยวกับคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายอีสาน ได้แก่ 5) อนุสรณ์งานศพพระอาจารย์ฝั้น อาจาโรธ พ.ศ. 2521
- 6) หนังสือที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงสรีระสังขาร พระโสภณวิสุทธุคุณ (หลวงปู่บุญเพ็ง กปฺปโก) พ.ศ. 2560

2. การออกแบบลิมน้ำตามพระวินัย

- 1) วินัยมุข เล่ม 3 สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส พ.ศ. 2553
- 2) สีมกดา สมุดข่อยวัดสุทัศนเทพวราราม พ.ศ. 2540

3. ลิมน้ำจากเอกสารและงานศึกษาในอีสาน

- 1) ศิลปะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานในวัฒนธรรมไทย-ลาว โดย สุวิทย์ จิระมณี พ.ศ. 2545
- 2) ลิมอีสาน โดย วิโรฒ ศรีสุโร พ.ศ. 2536
- 3) ลิมน้ำ (อุโบสถบนน้ำ) สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาอีสาน โดย อมฤต หมดทอง พ.ศ. 2555

4. เอกสารของชุมชน

พบจำนวน 1 ชิ้น หนังสือประวัติไทบ้านคำหว่า โดย เคนสิงห์ ร่องไชย และพิศดา จำพล ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้านคำหว่า ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งลิมน้ำวัดป่ากุดหว่า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

การตั้งข้อสังเกตภายหลังจากการจัดหมวดหมู่และจำแนกข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลิมน้ำ ผนวกกับกรอบคิดตามหลักทฤษฎีสภาพแวดล้อมสรรค์สร้าง ทำให้เกิดการขยายผลการศึกษาภายใต้โครงสร้างเนื้อหาของบทความดังประเด็นต่อไปนี้

1. บริบทด้านสังคมการเมืองในประเทศไทยที่ส่งผลต่อคณะสงฆ์ในอีสาน
2. คติและแนวคิดการออกแบบลิมน้ำ
3. ลิมน้ำจากกรณีศึกษาที่ได้จากการทบทวนเอกสาร
4. ข้อสังเกตและมุมมองทางวิชาการของลิมน้ำอีสาน

4. อภิปรายผล

4.1 บริบทของพุทธศาสนาในประเทศไทยที่ส่งผลต่อคณะสงฆ์ในภาคอีสาน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงแบบลูกคลื่น สูงๆ ต่ำๆ โดยทั่วไปจะเป็นเนิน โนน ดอน โคน หรือ มอ สลับกับแหล่งน้ำ ด้วยความหลากหลายของทรัพยากรทางธรรมชาติ อาทิ เหล็ก เหลือ สัตว์ และพืชพันธุ์ทำให้พบร่องรอยหลักฐานที่นำมาสู่การสันนิษฐานถึงการตั้งถิ่นฐาน และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องในอีสาน ได้แก่ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่พบภาพเขียนสีผนังถ้ำ แหล่งพิธีกรรม เช่น เพิงผา ลานกว้างมีหินตั้งปักล้อมรอบที่สันนิษฐานว่าเป็นเขตพิธีกรรม จนมาถึงยุคประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมทวารวดีที่รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดียเข้ามาเผยแพร่และกระจายอยู่ในภาคอีสาน และการเข้ามาของวัฒนธรรมขอมจากกัมพูชา อีกทั้งวัฒนธรรมล้านช้างซึ่งมีกลุ่มผู้คนส่วนใหญ่เคลื่อนตัวจากเวียงจันทน์ หลวงพระบาง และจำปาสักจากนั้นในช่วงถัดมาจึงมีการเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยญ้อไทยดำผู้ไทยจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมายังภาคอีสาน ซึ่งวัฒนธรรมล้านช้างจะมีส่วนสำคัญต่อรูปแบบพุทธศาสนาและศาสนสถานในอีสานต่อเนื่องจากวัฒนธรรมทวารวดีที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอยู่ก่อนแล้ว ดังปรากฏหลักฐานจำนวนมาก อาทิ ใบเสมาหินทราย พระพิมพ์ดินเผา พระพุทธรูปนอน จนกระทั่งภาคอีสานถูกผนวกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยที่มีคณะสงฆ์แบ่งออกเป็น 2 นิกาย ได้แก่ มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย

ทั้งนี้ เนื้อหาในกรณีศึกษาสิมณ้ำอีสานที่ได้จากการทบทวนเอกสารทางวิชาการ และยังคงมีการใช้ทำสังฆกรรมนั้น ส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับวัดสายธรรมยุติกนิกาย งานศึกษาพระสงฆ์กับอำนาจรัฐไทย กรณีศึกษาธรรมยุติกนิกายในภาคอีสานของธีรพงษ์มีไธสง³ได้แสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของธรรมยุติกนิกายกับบทบาทในการเข้ามาเผยแผ่พุทธศาสนาในภาคอีสาน ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่อาจส่งผลต่อการทำความเข้าใจสิมน้ำในบริบททางสังคมดังต่อไปนี้

1. การเกิดขึ้นของธรรมยุติกนิกายในภาคอีสานเมื่อพระวชิรญาณภิกขุ ตั้งคณะสงฆ์ขึ้นในการเผยแผ่พุทธศาสนาในภาคอีสาน โดยมีพระสงฆ์ที่เป็นคนอีสานได้แก่ พระอาจารย์ดี (พนฺธฺโล ดี) พระอาจารย์ม้าว (เทวธมฺมี ม้าว) และพระพรหมมุนี (ติสฺโส อ้วน) ที่ได้รับการศึกษาจากส่วนกลาง จากนั้นจึงเดินทางไปเผยแผ่พุทธศาสนาที่เมืองอุบลราชธานี และสร้างวัดสุปฏิญนารามวรวิหารเป็นวัดธรรมยุตแห่งแรก
2. การเผยแผ่พุทธศาสนาในภาคอีสานได้รับการสนับสนุนพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จากรัชกาลที่ 3 อีกทั้งให้อำนาจตามกฎหมาย ในรัชกาลที่ 5 ทรงมีนโยบายปฏิรูปหัวเมืองอีสาน เนื่องจากมีเหตุการณ์ล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสในบริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง
3. บทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่พุทธศาสนาในอีสานมีประเด็นโดดเด่น 4 ด้าน คือ การศึกษา การศาสนา การสังคม เศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงสังคมอีสาน ด้วยต้องการให้คนอีสานมีวัฒนธรรมแบบไทยส่วนกลาง ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย

4.2 คติและแนวคิดการออกแบบสิมน้ำ

“น้ำ” เกี่ยวข้องกับอารยธรรมของผู้คนในพื้นที่ทั่วโลก รวมถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนชาวอีสานและลุ่มน้ำโขงล้วนมีรากเกี่ยวกับวัฒนธรรมเกษตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำ จากหลักฐานทางมรดกวัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงความสามารถจัดการน้ำ การสร้างคูเมือง การออกแบบสร้างพื้นที่ปิดล้อมด้วยน้ำ⁴ การจัดการน้ำจึงเป็นทักษะที่คุ้นเคยของผู้คน และสามารถนำไปปรับใช้ออกแบบจัดการพื้นที่สร้างสิ่งก่อสร้างทั้งด้านที่อยู่อาศัยและอาคารทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น สิมน้ำหรืออุโบสถน้ำที่ปรากฏในประเทศไทย

สิมน้ำเป็นอาคารที่ใช้ประกอบสังฆกรรมในอุทกกุเขปสีมาซึ่งจัดอยู่ในอุปัฏฐสีมา มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่โดยใช้น้ำแบ่งออกเป็นสามประเภทได้แก่ 1. น้ำที่แม่น้ำ 2. สมุทรทะเล 3. ชตสระได้แก่บึงหนองและทะเลสาบที่มีน้ำขังอันเป็นเองโดยธรรมชาติ⁵ กำหนดเขตโดยอาศัยระยะชั่วคราวจากริมฝั่งน้ำแห่งคนมีอายุและกำลังปานกลางถือเป็นระยะใกล้ที่สุดจากริมฝั่งน้ำที่กำหนดเป็นแนวเขตชุมนุมสังฆกรรม

ลิมน้ำในอีสานส่วนใหญ่ใช้สอยเกี่ยวกับการอุปสมบทโดยมีคติความเชื่อ
ว่าน้ำเกี่ยวข้องกับความบริสุทธิ์และความเจริญรุ่งเรืองในเพศบรรพชิต
ตามคติความเชื่อชาวไทยเชื้อสายลาวที่สืบทอดกันมา ยกตัวอย่างใน
กรณีวัดสุปฏิหาราม สมัยสมเด็จพระวรวงศ์มักจะทำสังฆกรรมในแม่น้ำ
ทั้งที่มีลิมบกอยู่แล้วก็ตาม⁶ คติดังกล่าวสอดคล้องกับลิมน้ำที่พบมาก
ในวัฒนธรรมล้านนาหรือในภาคเหนือของประเทศไทย เกิดขึ้นในช่วง
พุทธศตวรรษที่ 24-26 รวมถึงส่วนหนึ่งของเมืองเชียงตุง รัฐฉาน
สหภาพเมียนมา และเมืองเงิน แขวงไซบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาว มักใช้ทำพิธีอุปสมบท ทำเป็นแพแบบชั่วคราวหรือ
อาคารในสระน้ำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือคนช่วยกันขุดขึ้น⁷
อีกทั้งมีความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มากกว่าลิมบก ตามคติ
แบบแผนลังกาสิงหลิกขุ⁸

ตำแหน่งที่ตั้งลิมน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนหนึ่งพบในแม่น้ำ
แต่ส่วนใหญ่แล้วพบมากในชาตสระที่น้ำขังตามธรรมชาติในลักษณะ
ของ หนอง บึง กุด⁹ ซึ่งสอดคล้องตามพระวินัยเรื่องอุทกุกเขปสีมา
อีกทั้งสถานที่ของลิมน้ำเหล่านี้ยังเป็นชื่อเรียกสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับ
ภูมิศาสตร์ในท้องถิ่นนั้นอีกด้วย เช่น หนองลิม บึงลิม กุดลิม เป็นต้น¹⁰

4.3 ลิมน้ำอีสานจากกรณีศึกษา

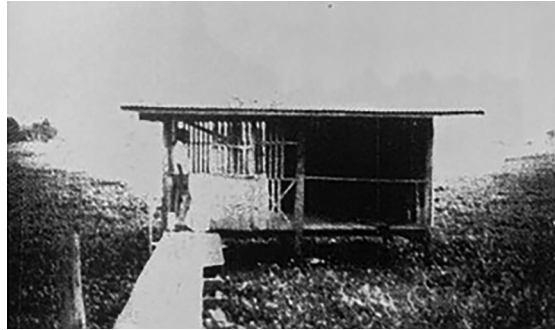
อภิปรายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ สถานที่ที่ตั้ง คติ แนวคิดการออกแบบ
รูปแบบทางสถาปัตยกรรม และการใช้พื้นที่ทำสังฆกรรม

1. งานศึกษา **ศิลปสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานในวัฒนธรรมไทย-ลาว**
โดย สุวิทย์ จิระมณี¹¹ มีกรณีศึกษาอาคารลิมน้ำจำนวน 4 แห่ง
ล้วนแต่เป็นวัดสายมหานิกาย ได้แก่ 1. วัดกลาง ตำบลหนองแสง
อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม (Fig. 1-1) 2. วัดกุดเป่ง
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม (Fig. 1-2) 3. วัดไคร่นุ่น อำเภอ
กันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม (Fig. 1-3) 4. วัดหนองกุง
อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ (Fig. 1-4) โดยชุมชนทั้ง 4 แห่ง
เป็นกลุ่มสายวัฒนธรรมล้านช้างจากเวียงจันทน์ในช่วงพุทธศตวรรษ
ที่ 22-23 ที่กระจายตัวไปตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่ลุ่มแม่น้ำชีที่เมืองทุ่ง
หรือพื้นที่ในอำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน ซึ่งต่อมา
ได้เคลื่อนย้ายไปตั้งเมืองมหาสารคาม เมืองกาฬสินธุ์ เกิดเป็นชุมชน
บ้านเรือนและมีการสร้างวัด

พื้นที่ดังกล่าวพบสิมน้ำที่ปลูกสร้างในหนองน้ำและกุด โดยออกแบบพื้นที่เน้นประโยชน์ใช้สอยในการทำสังฆกรรมเป็นหลัก โครงสร้างใช้วัสดุไม้ทั้งหมด ในส่วนเครื่องบนมุงหลังคาสังกะสีโดยไม่มีรายละเอียดทางศิลปกรรมประดับตกแต่ง นอกจากนั้นแล้วสิมน้ำทุกหลังได้ถูกปล่อยทิ้งร้างทรุดโทรมผุพังไปตามกาลเวลา จนกระทั่งได้มีการสร้างสิมบกถาวร¹²

ภาพ 1-1 / Fig 1-1

ภาพ 1-2 / Fig 1-2

ภาพ 1-3 / Fig 1-3

ภาพ 1-4 / Fig 1-4

ภาพ 1

สิมน้ำโครงสร้างไม้
กึ่งชั่วคราว

ภาพ 1-1 วัดกลาง

ต.หนองแสง อ.วาปีปทุม
จ.มหาสารคาม

ภาพ 1-2 วัดกุดเป่ง อ.เมือง
จ.มหาสารคาม

ภาพ 1-3 วัดไคร่นุ่น

อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม

ภาพ 1-4 วัดหนองกุง

อ.สมเด็จ จ.กาฬสินธุ์

Fig 1

Picture of water Sim,
semi-permanent structure

Fig 1-1 Wat Klang, Nong

Saeng, Wapi Pathum
District, Maha Sarakham
Province.

Fig 1-2 Wat Kut Peng,
Muang District, Maha
Sarakham Province.

Fig 1-3 Wat Khrainun,
Kantharawichai District,
Maha Sarakham Province.

Fig 1-4 Wat Nong Kung,
Somdet District, Kalasin
Province.

2. งานศึกษา **ลิมอีสาน** โดย วิโรฒ ศรีสุโร¹³ มีกรณีศึกษาลิมน้ำจำนวน 3 แห่ง โดยเป็นวัดสายธรรมยุติกนิกายทั้งสามแห่ง อาศารลิมน้ำมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและวัสดุโครงสร้างแตกต่างกัน ได้แก่

1. แพลลิมน้ำหนองสามผง อำเภอสรีสงคราม จังหวัดนครพนม เป็นแพลอยลอยน้ำที่ผูกเชือกยึดเข้ากับฝั่ง
2. ลิมน้ำวัดป่ากุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอาคารโครงสร้างไม้ และ
3. วัดป่าอุดมสมพร อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยมีรายละเอียดดังนี้

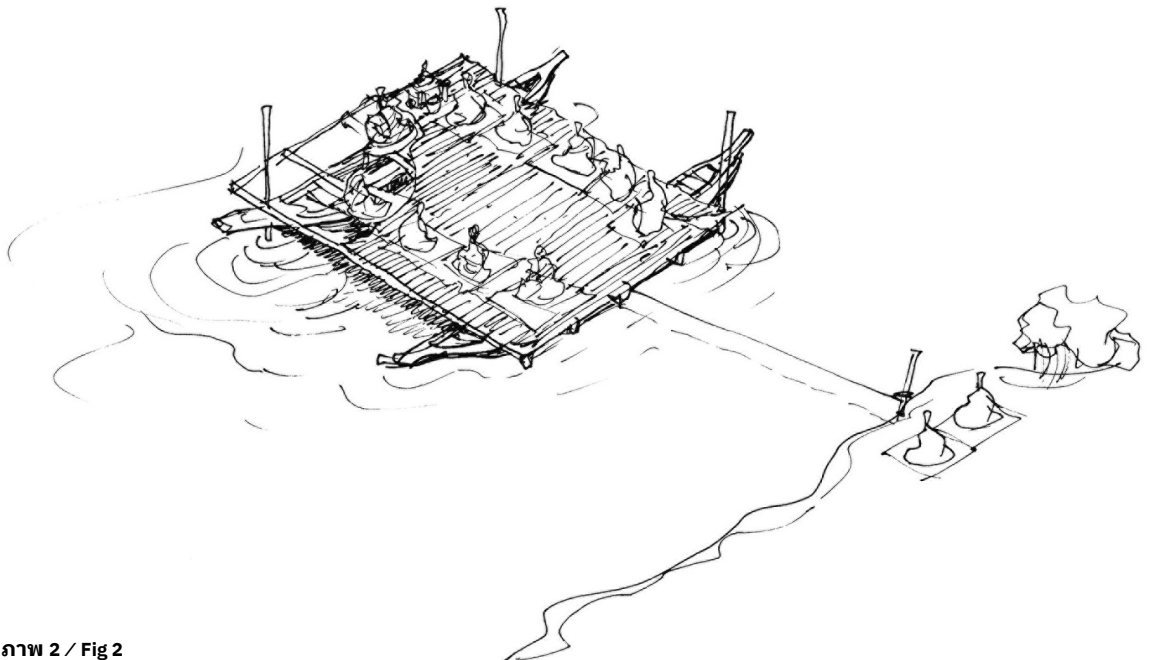
1) ลิมน้ำรูปแบบแพ เป็นการนำเรือสองลำทำเป็นโป๊ะหรือแพ โดยผูกเข้าหากัน ปูพื้นไม้ ไม่มีการมุงหลังคา เป็นเหตุการณ์ทำสังฆกรรมของพระธรรมยุติกนิกายสายพระอาจารย์ฝั้นที่หนองสามผง อำเภอสรีสงคราม จังหวัดนครพนม (Fig. 2) แสดงให้เห็นว่าอยู่ในเขตห่างไกลไม่สามารถหาลิมบกที่ถูกต้องตามพระวินัยได้¹⁴

ภาพ 2

ลายเส้นจำลองเหตุการณ์ทำสังฆกรรม หนองสามผง อำเภอสรีสงคราม จังหวัดนครพนม

Fig 2

Illustration of Dhammayuttikanikaya monks engaging in rituals at Sam Phong Swamp, Si Songkhrum District, Nakhon Phanom Province

ภาพ 2 / Fig 2

2) สิมน้ำแบบโครงสร้างไม้ กรณีศึกษาวัดป่ากุดหว้า อำเภอ กุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ (Fig. 3-4) เป็นวัดสายธรรมยุติกนิกาย ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวผู้ไทยที่เคลื่อนย้ายมาจากฝั่ง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีถิ่นฐานเดิมอยู่ระหว่าง กลางเมืองบกกับเมืองวัง และมาตั้งถิ่นฐานบริเวณปัจจุบันนี้ ราว พ.ศ. 2399 ประกอบอาชีพทำนาและล่าสัตว์ มีการตั้งวัดขึ้น พ.ศ. 2490¹⁵

ในพ.ศ. 2522 มีการสร้างสิมน้ำเป็นสถานที่ใช้ทำสังฆกรรมและ ประกอบพิธีอุปสมบทพระในชุมชนนี้เป็นจำนวนมาก จนกระทั่ง กาลเวลาผ่านไป สิมน้ำเกิดความทรุดโทรมจึงได้มีการสร้างสิมน้ำ รูปแบบสมัยใหม่เป็นแบบคอนกรีตเสริมเหล็กขึ้นใน พ.ศ. 2551 โดย ยังคงรักษาสิมน้ำไม้หลังเก่าไว้ให้คนรุ่นหลังได้รู้จัก¹⁶ รูปแบบทาง สถาปัตยกรรมเป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมดตั้งแต่ เสา คาน โครงสร้าง หลังคา พื้นไม้ ผนังไม้ตีตามนอนซ้อนเกล็ด เครื่องบนมุงหลังคา สังกะสี มีการประดับประดาแป้นลมไม้ ลักษณะสถาปัตยกรรมเน้น ความเรียบง่าย และการใช้สอยเป็นหลัก¹⁷ โดยประดิษฐาน พระพุทธรูปขนาดเล็กบนหิ้งไม้ที่ติดกับฝาผนัง จากคำอธิบายใน ภาพถ่ายเก่าได้อธิบายการทอดสะพานจากตลิ่งเข้าไป 5 เมตร ทำช่องเว้นไว้ 10 เซนติเมตร เพื่อไม่ให้ชนกับพื้นสิม¹⁸ (Fig. 5)

ภาพ 3

ภาพถ่ายทางอากาศ
แสดงสิมน้ำหลังเก่า
และหลังใหม่ วัดป่ากุดหว้า
อำเภอกุฉินารายณ์
จังหวัดกาฬสินธุ์

Fig 3

Aerial photograph of
water Sim, Wat Pa Kut Wah,
Kuchinarai District,
Kalasin Province

ภาพ 3 / Fig 3

① The old Water Sim

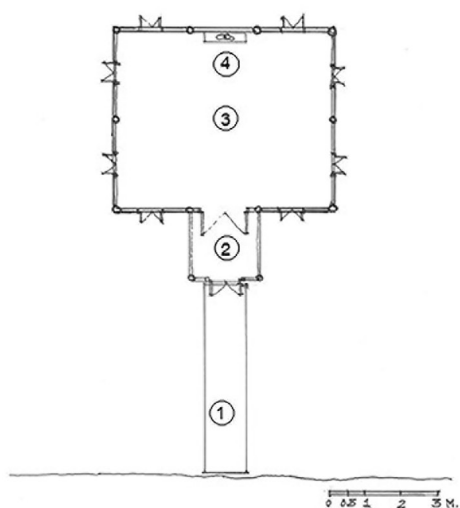
② The new Water Sim

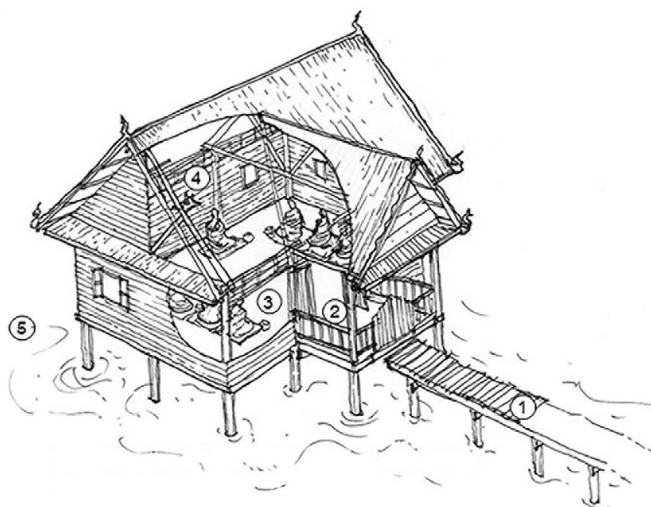
ภาพ 4-1 / Fig 4-1

ภาพ 4-2 / Fig 4-2

ภาพ 5 / Fig 5

- ① Wooden bridge
- ② Terrace
- ③ Ritual area
- ④ Buddha image
- ⑤ Swamp

ภาพ 4

ภาพถ่ายในอดีตของสิมน้ำ วัดป่ากุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ (ภาพ 4-1) และสภาพปัจจุบัน (พ.ศ. 2565) ของสิมน้ำ หลังใหม่ที่สร้างติดกับสิมน้ำ หลังเก่า (ภาพ 4-2)

Fig 4

An Old photograph of water Sim, Wat Pa Kut Wah, Kuchinarai District, Kalasin Province (Fig 4-1) and the new water Sim in 2022 built next to the old one (Fig 4-2)

ภาพ 5

ผังพื้นและภาพไอโซเมตริก แสดงพื้นที่ภายใน และรูปทรงของสิมน้ำ วัดป่ากุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

Fig 5

Floor plan and isometric drawing showing the interior space and form of water Sim, Wat Pa Kut Wah Kuchinarai District, Kalasin Province

3) สิมน้ำแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก กรณีศึกษาสิมน้ำวัดป่าอุดมสมพร อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร (Fig. 6-7) ถูกสร้างกลางหนองแขวเมื่อพ.ศ. 2507 เป็นวัดสายธรรมยุติกนิกายภายใต้การนำของพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร มีความประสงค์รักษาสภาพเดิมของพื้นที่และธรรมชาติไว้ให้มากที่สุด อาคารเน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก โดยปฏิเสธรูปแบบอาคารใหญ่โตวิจิตรตระการตา และต้องแสดงความแปลกแหวกแนวของรูปแบบอาคารที่ไม่เหมือนที่อื่นทั่วไป¹⁹ รูปแบบสถาปัตยกรรมจึงใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหลัง หลังคาทรงแบน รูปทรงดูเรียบง่าย ตัวอาคารสิมน้ำถูกโอบล้อมด้วยน้ำและพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่ยังคงรักษาไว้ตามเจตนารมณ์พระอาจารย์ฝั้น

นอกจากนี้ สะพานถูกออกแบบด้วยวัสดุคอนกรีตเสริมเหล็กเช่นเดียวกันโดยทอดจากฝั่งเข้าสู่อาคาร ขอบสะพานมีระยะห่างจากตัวสิมแบบต่างระดับ และเชื่อมต่อแบบตัดขาดกับโถงทางเข้าภายในสิมมีลักษณะเป็นพื้นที่โล่ง ประดิษฐานพระประธานในแนวแกนกลางอาคาร สิมน้ำหลังนี้ยังคงใช้ประกอบสังฆกรรมของวัดมาจนถึงปัจจุบัน (Fig. 8-9)

ภาพ 6

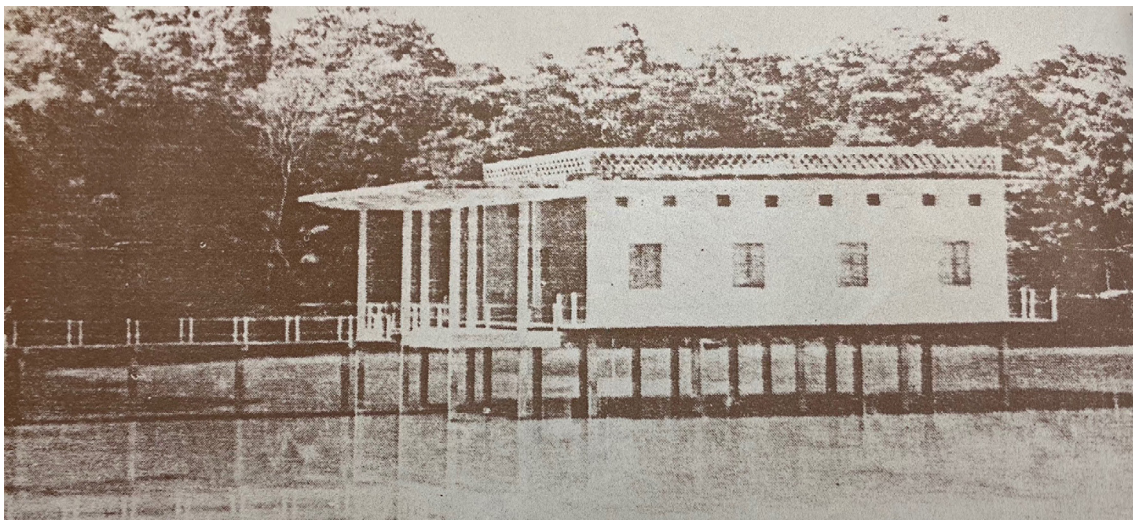
ภาพถ่ายทางอากาศ
แสดงสิมน้ำ
วัดป่าอุดมสมพร
อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร

Fig 6

Aerial photograph of
water Sim,
Wat Pa Udomsophon,
Phanna Nikhom District,
Sakon Nakhon Province

ภาพ 6 / Fig 6

① Water Sim

ภาพ 7-1 / Fig 7-1

ภาพ 7-2 / Fig 7-2

ภาพ 7

ภาพถ่ายเก่าสิมน้ำ
วัดป่าอุดมสมพร
อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร (ภาพ 7-1)
และภาพถ่ายสภาพปัจจุบัน
พ.ศ. 2565 (ภาพ 7-2)

Fig 7

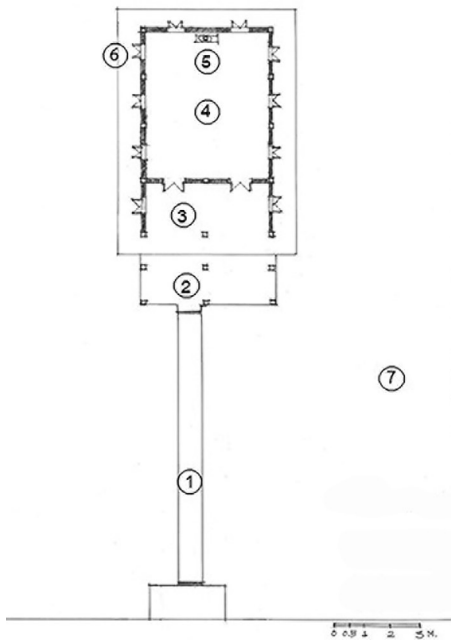
An old photograph of
water Sim, Wat Pa
Udomsophon, Phanna
Nikhom District, Sakon
Nakhon Province (Fig 7-1)
and its current condition
in 2022 (Fig 7-2)

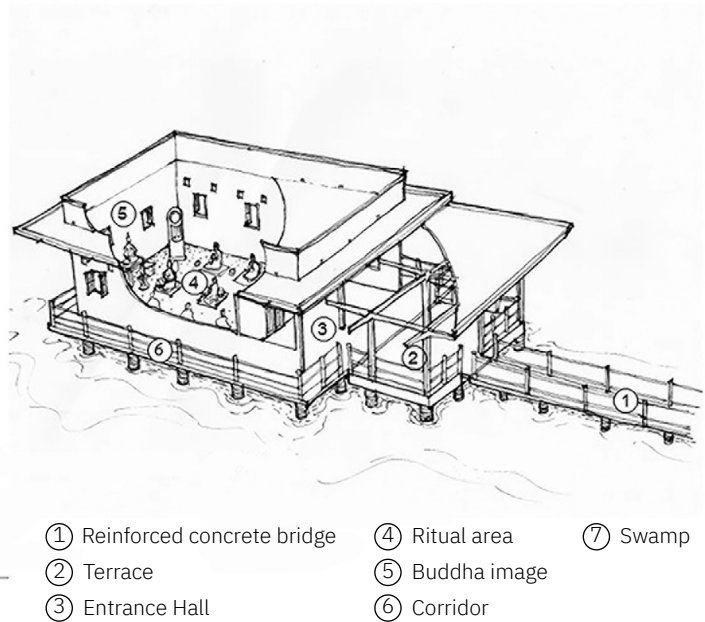
ภาพ 8-1 / Fig 8-1

ภาพ 8-2 / Fig 8-2

ภาพ 9 / Fig 9

- ① Reinforced concrete bridge
- ② Terrace
- ③ Entrance Hall
- ④ Ritual area
- ⑤ Buddha image
- ⑥ Corridor
- ⑦ Swamp

ภาพ 8

สะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก
ที่แยกสะพานออกจากฝั่ง
(ภาพ 8-1) และช่องทางเข้า
หน้าลิมออกจากกัน
(ภาพ 8-2)

Fig 8

Reinforced concrete
bridge is separated from
the swamp bank (Fig 8-1)
and the terrace to the water
Sim (Fig 8-2)

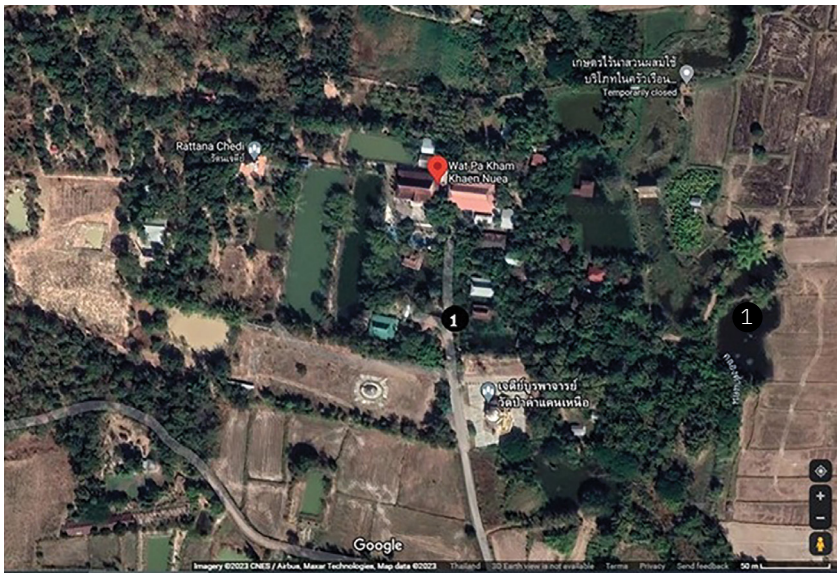
ภาพ 9

ผังพื้นและภาพไอโซเมตริก
แสดงพื้นที่ภายในและ
รูปทรงของลิมน้ำ
วัดป่าอุดมสมพร
อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร

Fig 9

Floor plan and isometric
drawing showing the
interior space and form of
water Sim, Wat Pa
Udomsophon,
Phanna Nikhom District,
Sakon Nakhon Province

3. งานศึกษา **ลิมน้ำ (อุโบสถบนน้ำ) สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาอีสาน** โดย อมฤต หนองทอง²⁰ กรณีศึกษาลิมน้ำวัดคำแคนเหนือ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น (Fig. 10-12) วัดแห่งนี้เป็นวัดสายธรรมยุติกนิกาย สร้างขึ้นโดย พระมหาโส กัสสโป ในราว พ.ศ. 2502 เมื่อท่านเดินทางมาถึงภูเม็งที่เป็นป่าทึบ ในปีถัดมาท่านได้ลงจากเขามาสร้างสำนักสงฆ์บริเวณ “ดุน” หรือบริเวณที่มีน้ำใต้ดินผุด และมีการสร้างลิมน้ำตามธรรมเนียมของครูอาจารย์ โดยก่อสร้างเป็นสถาปัตยกรรมโครงสร้างไม้ทั้งหมด มุงด้วยหลังคาสังกะสีมีลักษณะทางศิลปกรรมเด่นชัดขึ้นแตกต่างจากกรณีศึกษา 2 แบบก่อนหน้านี้ โดยมีส่วนประดับตกแต่งของโหง (ช่อฟ้า) มีการเขียนสีประดับที่สีหน้า จึงสะท้อนถึงความแตกต่างและความตั้งใจที่จะให้เป็นลิมน้ำถาวร ส่วนทางเข้าสร้างสะพานไม้ทอดจากฝั่ง โดยการออกแบบให้โครงสร้างและพื้นสะพานเว้นระยะออกมาจากฝั่งและพื้นลิม เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ ไม่ให้มีสิ่งใดมารบกวน²¹ (Fig. 13-14) ส่วนพื้นที่ภายในลิมมีการแยกการใช้งานโดยไม่อนุญาตให้ผู้หญิงขึ้นไปยังอาสน์สงฆ์ตลอดเวลา²² (Fig. 15-16) ปัจจุบันถึงแม้ว่าหลวงปู่พระมหาโสได้ละสังขารไปเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 แต่ลิมน้ำยังคงใช้ทำสังฆกรรม²³ เพื่อเป็นการรักษาแบบแผนเอาไว้

ภาพ 10 / Fig 10

① Water Sim

ภาพ 10

ภาพถ่ายทางอากาศลิมน้ำ
วัดคำแคนเหนือ อำเภอ
มัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

Fig 10

Aerial photograph
of water Sim,
Wat Kham Khaen Nua,
Manja Khiri District,
Khon Kaen Province

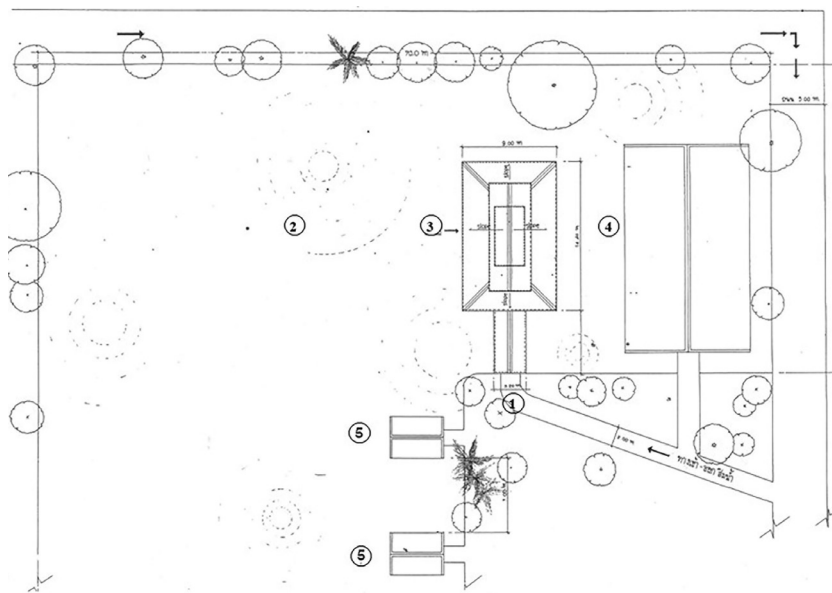
ภาพ 11 / Fig 11

ภาพ 11

ทางเข้าด้านหน้าสิมน้ำ
วัดคำแคนเหนือ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

Fig 11

Front view of water Sim,
Wat Kham Khaen Nua,
Manja Khiri District, Khon
Kaen Province

ภาพ 12

ผังบริเวณสิมน้ำ
วัดคำแคนเหนือ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

Fig 12

Layout of water Sim and
surrounding areas at Wat
Kham Khaen Nua, Manja
Khiri District, Khon Kaen
Province

① Entrance ② Swamp ③ Water Sim ④ Multi-purpose hall ⑤ Kuti (Monastery)

Site plan

ภาพ 12 / Fig 12

ภาพ 13

การแยกสะพานไม้ออกจาก
ฝั่งด้วยการเว้นระยะ

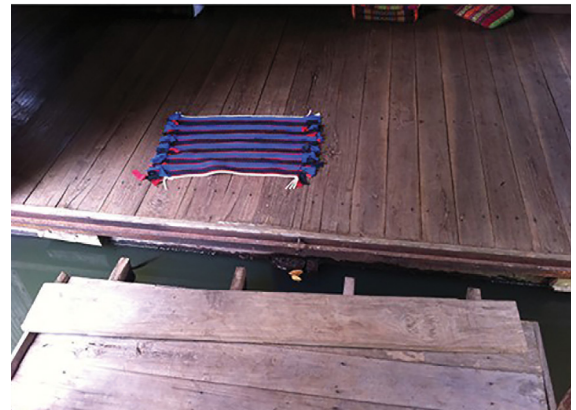
Fig 13

Detachment of the wooden
bridge from the land

ภาพ 13 / Fig 13

ภาพ 14-1 / Fig 14-1

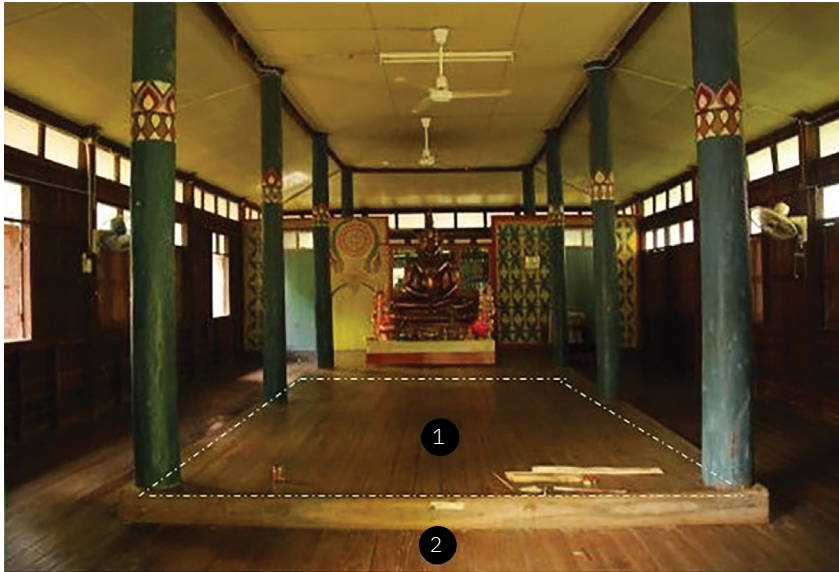
ภาพ 14-2 / Fig 14-2

ภาพ 14

สะพานและพื้นที่ลิม
(ภาพ 14-1) การแยก
โครงสร้างสะพานและ
แผ่นไม้ออกจากพื้นที่ลิม
ตามคติเรื่องความบริสุทธิ์
(ภาพ 14-2)

Fig 14

Wooden bridge and
water Sim (Fig 14-1) and
close-up of the wooden
bridge detached from the
water Sim, emphasizing
purity (Fig 14-2)

ภาพ 15 / Fig 15

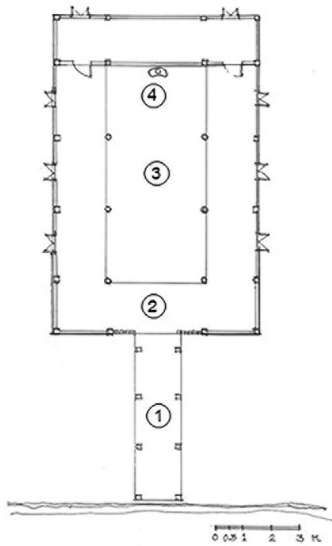
① Rituals area ② Inner hall

ภาพ 15

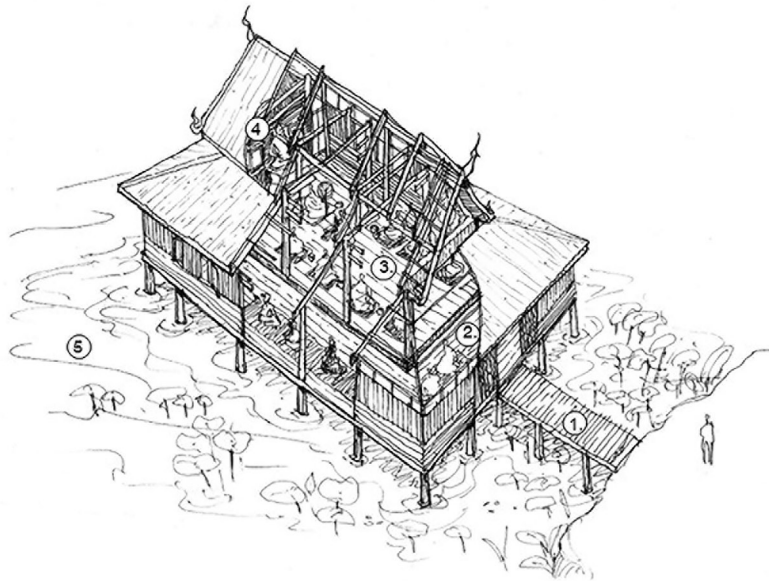
การแยกพื้นที่อาสนสงฆ์
ด้วยการยกระดับขึ้นจาก
พื้นที่ฆราวาสที่อยู่โดยรอบ
วัดคำแคนเหนือ อำเภอกา
มัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

Fig 15

Elevated flooring creating
a division between the
ritual area for monks and
laypeople in the water Sim,
Wat Kham Khaen Nua,
Manja Khiri District,
Khon Kaen Province

ภาพ 16 / Fig 16

① Wooden bridge ③ Ritual area ⑤ Swamp
② Inner hall ④ Buddha image

ภาพ 16

ผังพื้นและภาพไอโซเมตริก
แสดงพื้นที่ภายในและ
รูปทรงของสิมน้ำ
วัดคำแคนเหนือ อำเภอกา
มัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

Fig 16

Floor plan and isometric
drawing showing the
interior space and form of
water Sim, Wat Kham
Khaen Nua, Manja Khiri
District, Khon Kaen
Province

สรุปรูปแบบสถาปัตยกรรมสืมน้ำ จากการสำรวจและตั้งข้อสังเกตถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมสืมน้ำที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการ และสำรวจสภาพพื้นที่กรณีศึกษาในปัจจุบัน สามารถจำแนกรูปแบบสถาปัตยกรรมได้ดังนี้ (Table 1)

1. แพสึมน้ำแบบชั่วคราว สร้างขึ้นเป็นการเฉพาะประกอบพิธีอุปสมบททั้งในพื้นที่ห่างไกลจากเขตเมืองหลัก เช่น กรณีการทำแพสืมน้ำที่หนองสามผง จังหวัดนครพนม โดยพระสายพระอาจารย์ฝั้น นอกจากนี่ยังปรากฏการใช้แพสืมน้ำเมื่อครั้งพระครูโพนสะเม็ก พระเถระสำคัญในประวัติศาสตร์อีสานครั้งบรรพชาเป็นสามเณร²⁴ ความสำคัญของสืมน้ำยังสะท้อนให้เห็นจากการทำสังฆกรรมของพระพนุล (ดี) แห่งวัดสุปฏิหารามจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นพระเถระชาวอุบลราชธานีรุ่นแรก ๆ ที่ยังคงทำสังฆกรรมในแพน้ำถึงแม้มีสืมนกสร้างถาวรแล้วก็ตาม²⁵

2. แบบอาคารปลูกขึ้นกลางน้ำ แบ่งเป็น

1) แบบโครงสร้างไม้ถ้ำถาวร เป็นการสร้างสืมน้ำเพื่อการทำสังฆกรรมในช่วงแรกของการสร้างวัด ในเวลาต่อมาเมื่อได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว จึงมีการรื้อถอนและสร้างเป็นสืมนกถาวรโดยสืมน้ำเก่าเหล่านี้ถูกปล่อยทิ้งร้างจนทรุดโทรมจากกรณีศึกษาพบว่าลักษณะดังกล่าวมักพบในวัดฝ่ายคณะสงฆ์มหานิกาย

2) แบบโครงสร้างไม้ถาวร เป็นสืมน้ำที่เมื่อแรกสร้างเริ่มจากพระสงฆ์สายธรรมยุติกนิกายรุ่นบุกเบิกการสร้างวัดในอีสาน ประมาณหลัง พ.ศ. 2500 โดยทางคณะศิษย์รุ่นถัดมายังคงรักษารูปแบบสืมน้ำไว้สำหรับทำสังฆกรรมจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังให้ความสำคัญต่อสืมน้ำเพื่อรำลึกถึงพระสงฆ์ครูอาจารย์ที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาได้แก่ วัดป่าคำแคนเหนือ อำเภอเมืองจัตุมะ จังหวัดขอนแก่น เช่นเดียวกับวัดป่ากุดหว้า อำเภอภูพานรายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่เก็บรักษาสืมน้ำไม้หลังเก่าไว้ให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ถึงเรื่องราวธรรมเนียมการสร้างสืมน้ำในกรณีสืมน้ำวัดป่ากุดหว้า อำเภอภูพานรายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เลิกใช้งานเพราะอาคารไม่มีสภาพทรุดโทรม จึงได้เปลี่ยนมาสร้างสืมน้ำคอนกรีตเสริมเหล็ก

3) แบบโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก เป็นรูปแบบสื่อน้ำในยุคถัดจากสื่อน้ำโครงสร้างไม้ชำรุดทรุดโทรม ในกรณีวัดป่ากุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สื่อน้ำหลังเก่ามีความทรุดโทรม จึงสร้างสื่อน้ำหลังใหม่เป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก นอกจากนี้ มีกรณีศึกษาสื่อน้ำวัดป่าอุดมสมพร อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ที่สร้างในช่วงหลัง พ.ศ. 2500 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แตกต่างด้วยทางเลือกของวัสดุการก่อสร้างสมัยใหม่ ด้วยการสร้างหลังคาคอนกรีตเสริมเหล็กทรงแบน

จากกรณีศึกษาโดยเฉพาะสื่อน้ำแบบถาวร ได้แก่ แบบโครงสร้างไม้ และโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยทั่วไปหันหน้าอาคารไปทางทิศตะวันออก และมักอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ 5-10 เมตร มีการเชื่อมทางเดินเข้าสู่ตัวอาคารด้วยสะพาน ขอบสะพานห่างออกจากตัวสื่อน้ำประมาณ 8-10 เซนติเมตร ซึ่งปรากฏให้เห็นในทุกกรณีศึกษา ยกเว้นกรณีศึกษาแบบโครงสร้างไม้กึ่งถาวรไม่พบข้อมูลเรื่องทิศทางการหันหน้าสื่อน้ำ และรายละเอียดเกี่ยวกับการทำสะพานเชื่อมในเอกสาร

4.4. สรุปข้อสังเกตและมุมมองทางวิชาการของสื่อน้ำอีสาน

1. สื่อน้ำเกี่ยวข้องกับน้ำที่เป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์
โดยใช้ผืนน้ำเป็นเครื่องหมาย มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่สังฆกรรมแบบอุทกุกเขปสีมา ต่างจากสื่อบกที่ปกติแล้วจะใช้ใบเสมายกล้อมอาคารเป็นเครื่องหมายกำหนดเขต (Opening figure on page 307) จากหลักฐานที่พบบ่งบอกว่ารูปแบบการสร้างสื่อน้ำมีข้อสันนิษฐานเก่าที่สุดตามตำนานพระครูโพนสะเม็กว่าได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมล้านช้างที่มีบทบาทแต่เดิมในภาคอีสาน²⁶ และจากคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายจากส่วนกลางที่เคยมีธรรมเนียมปฏิบัติในการทำสังฆกรรมบนสื่อน้ำสืบกันมา โดยมีความสอดคล้องตามพระวินัยที่กำหนดนอกจากนั้นชื่อของหมู่บ้านและสถานที่ทางภูมิศาสตร์อีสาน เช่น กุดสิม บึงสิม หนองสิม ที่มีคำว่าสิม เช่น กุดสิม ตำบลบ้านโพน อำเภอดงหลวง จังหวัดกาฬสินธุ์ หรือหนองสิม อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จากการสำรวจของผู้วิจัย พบว่าเคยปรากฏเป็นที่ตั้งสื่อน้ำมาก่อน ดังนั้นสถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏกลุ่มคำเหล่านี้อาจมีความเป็นไปได้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่เคยมีสื่อน้ำ ข้อสังเกตดังกล่าวจึงเป็นประโยชน์ต่อการสืบค้น และอาจเปิดพื้นที่ศึกษาสื่อน้ำได้ต่อไป

ตาราง 1 / Table 1

List of Water Sim, Year of Construction, and Water Sources (B.E. / A.D.)	Nikaya		Status of Water Sim			Category : Water Sim
	Maha nikaya	Dhammayut tikanikaya	Demolished	Abandoned	Still in Function	
1. Wat Klang, Nog Saeng Subdistrict, Wapi Pathum District Mahasarakham province / swamp (No Data for construction)	/		/			 Wood structure
2. Wat Kut Peng, Muang District, Mahasarakham Province / slough (No Data for construction)	/		/			 Wood structure
3. Wat Khrainun, Kantharawichai District, Mahasarakham Province / Slough. (No Data for construction)	/		/			 Wood structure
4. Wat Nong Kung, Kalasin Province / swamp (No Data for construction)	/		/			 Wood structure

ตาราง 1

สรุปข้อมูลและสถานภาพ
กรณีศึกษาสืมน้ำอีสาน

Table 1

Summary of status of case
studies of water Sim

ตาราง 1 (ต่อ) / Table 1 (Continued)

List of Water Sim, Year of Construction, and Water Sources (B.E. / A.D.)	Nikaya		Status of Water Sim			Category : Water Sim
	Maha nikaya	Dhammayut tikanikaya	Demolished	Abandoned	Still in Function	
5. Wat Pa Kut Wah Kuchinarai District, Kalasin Province / swamp (2522 B.E. / 1979 A.D.)		/			/	 Wood structure Concrete structure Built a new Building. 2551 B.E. / 2008 A.D.
6. Wat Pa Udomsomphon, Phanna Nikhom District, Sakon Nakhon Province / swamp (2507 B.E. / 1964 A.D.)		/			/	 Concrete structure
7. Wat Kham Khaen Nua Manja Khiri District, Khon Kaen Province / swamp (2502 B.E. / 1959 A.D.)		/			/	 Wood structure

2. ลักษณะร่วมและแตกต่างของสิมน้ำอีสาน สิมน้ำในภาคอีสาน ทั้งฝ่ายสงฆ์ฆานิกายและธรรมยุติกนิกายในช่วงตั้งชุมชนและวัด มีลักษณะร่วมกันคือการสร้างพื้นที่สังฆกรรมที่ห่างไกลจากศูนย์กลาง การปกครอง โดยมีการปลูกสร้างสิมน้ำตามแหล่งน้ำธรรมชาติ แต่ในช่วงเวลาถัดมารูปแบบสิมน้ำดังกล่าวได้รับการสืบทอดรักษาไว้ โดยสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ด้วยเหตุที่ยึดถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ สะท้อนถึงพื้นที่สังฆกรรมที่มีความสมถะและเรียบง่ายเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่ตั้งในชนบท แต่กระนั้นก็มีข้อสังเกตถึงวัดธรรมยุต ที่อยู่ตามเมืองใหญ่กลับล้วนแทบไม่ได้เก็บรักษาสิมน้ำไว้²⁷ มีความเป็นไปได้ว่าพื้นที่วัดและชุมชนได้ขยายกลายเป็นเมือง ซึ่งสอดคล้องกับวัดฝ่ายมหานิกายที่มักตั้งอยู่ตามชุมชนหลัก และได้มีการรื้อถอนสิมน้ำเพื่อสร้างสิบบกถาวรขึ้น ดังนั้นปัจจัยของชุมชน ที่กลายเป็นพื้นที่เมืองจึงเป็นค่านิยมต่อการเปลี่ยนแปลงสิม²⁸ โดยที่มีโอกาสส่งผลต่อการรื้อถอนไม่เพียงสิมน้ำแต่รวมถึงสิบบก แบบดั้งเดิมอีกด้วย

ตาราง 1

สรุปข้อมูลและสถานภาพ
กรณีศึกษาสิมน้ำอีสาน

Table 1

Summary of status of case
studies of water Sim

3. สิมน้ำ : อนุสรณ์ความทรงจำ จากกรณีศึกษาการรื้อถอนสิมน้ำ เกิดขึ้นราวหลัง พ.ศ. 2500 ซึ่งถูกแทนที่ด้วยสิมบกมักเกิดขึ้นในกลุ่ม คณะสงฆ์มหานิกาย โดยมีเหตุผลจากความต้องการพัฒนาการวัดอยู่ต่าง ๆ ในวัด แต่การยังคงอยู่ของสิมน้ำจากกรณีศึกษามักเกิดขึ้นในกลุ่มพระสายวัดป่าหรือวัดสายธรรมยุติกนิกายที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน จากปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสถาปัตยกรรมสิมน้ำอีสานอาจมิใช่เป็นเพียงการสืบทอดรักษารูปแบบสถาปัตยกรรม แต่แสดงออกถึงความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายในอีสาน²⁹ ผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมสิมน้ำเช่นเดียวกับการสร้างเจดีย์บูรพาจารย์และพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในกลุ่มวัดธรรมยุติกนิกายในภาคอีสาน

4. สิมน้ำแบบสมัยใหม่ หลังคาทรงแบน จากกรณีศึกษาวัดป่าอุดมสมพร อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร มีการออกแบบก่อสร้างด้วยวัสดุและโครงสร้างสมัยใหม่ แต่ยังคงยึดหลักด้านประโยชน์ใช้สอยรูปแบบที่เรียบง่ายและไม่เน้นการประดับตกแต่งมากนัก อีกทั้งแสดงความคิดกว้างทางความคิดด้วยการแหวกจารีตของรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่เป็นหลังคาทรงจั่วโดยเลือกใช้รูปแบบหลังคาคอนกรีตเสริมเหล็กทรงแบน ซึ่งเป็นรูปแบบที่ไม่เคยพบในกลุ่มวัดสายพระป่ามาก่อน และถือได้ว่าแนวคิดการออกแบบในช่วงเวลาดังกล่าวมีความกล้าทดลองบุกเบิกแนวทางรูปแบบของสถาปัตยกรรมทางศาสนาแบบใหม่

5. สิมน้ำกับมุมมองใหม่ทางสุนทรียศาสตร์ จากความเห็นทางวิชาการที่ผ่านมาเกี่ยวกับความไม่โดดเด่นทางศิลปกรรมของสิมน้ำ โดยให้น้ำหนักด้านพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก³⁰ หากพิจารณาถึงแนวทางรูปแบบสถาปัตยกรรมของพระสายธรรมยุติกนิกายจากกรณีศึกษาที่มักแสดงออกถึงความเรียบง่าย ไม่ประดับตกแต่งมากนัก และเน้นความประหยัด อีกทั้งต้องการรักษาสภาพธรรมชาติเดิมเอาไว้ให้มากที่สุด หากมองความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์โดยรวมพบว่าสิมน้ำได้สะท้อนการออกแบบสถาปัตยกรรมกับสภาพแวดล้อมที่อยู่ร่วมกันกับแหล่งน้ำและพันธุ์ไม้จากธรรมชาติโดยรอบ ซึ่งในมุมมองของผู้วิจัยแล้วองค์ประกอบดังกล่าวถือเป็นภูมิทัศน์สถาปัตยกรรมของวัดที่สงบรวมเย็นเหมาะแก่การปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ทางพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่นในกรณีศึกษาของสิมน้ำวัดป่าอุดมสมพรและวัดป่าคำแคนเหนือ

5. สรุปท้ายบท

บทความนี้ได้สรุปสถานภาพการศึกษา และชี้ประเด็นสำคัญจากการศึกษาผ่านเอกสารทางวิชาการและการศึกษาภาคสนาม โดยการสังเกตสภาพแวดล้อมของลิมน้ำในวัดกรณีศึกษาเพื่อนำมาวิเคราะห์และจัดระบบเนื้อหาลิมน้ำอีสานให้เป็นหมวดหมู่ พบว่าการทำความเข้าใจคุณค่าของลิมน้ำนั้น ควรมองเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกันเป็นองค์รวมทั้งด้านภูมิศาสตร์ คติและการใช้น้ำเป็นเครื่องหมายกำหนดขอบเขตพื้นที่ทำสังฆกรรม รวมถึงความกลมกลืนของสภาพแวดล้อมกับลิมน้ำ บทความนี้ต้องการให้สถาปัตยกรรมลิมน้ำอีสานได้รับความสนใจในแวดวงการศึกษาด้านประวัติศาสตร์สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเพิ่มมากขึ้นจากที่มีกรณีการรื้อถอนทั้งลิมน้ำและลิมบกด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์จากที่ผ่านมา อีกทั้งควรได้รับการขยายผลงานวิจัยเกี่ยวกับลิมน้ำอีสานให้เพิ่มจำนวนกรณีศึกษาให้มากขึ้นเพื่อเป็นฐานข้อมูลและค่าน้ำหนักทางวิชาการ รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีการนำไปประยุกต์ใช้ออกแบบลิมน้ำอีสานในบริบทที่เหมาะสมต่อไป

การศึกษาค้างนี้มิใช่ข้อเสนอต่อการศึกษาค้างต่อไปเกี่ยวกับการเข้ามาของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายในระยะแรกเพื่อปฏิรูปสังคมชาวอีสานจนนำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชน³¹ เป็นข้อสังเกตเบื้องต้นจากการทบทวนเนื้อหาบริบทด้านสังคมการเมืองในประเทศไทยที่ส่งผลต่อคณะสงฆ์ในภาคอีสาน โดยมีข้อสังเกตว่าในหลายพื้นที่ของภาคอีสานมีวัดในชุมชนท้องถิ่นสืบมาตั้งแต่การตั้งเมือง³² จึงเกิดคำถามว่ารูปแบบพื้นที่ทำสังฆกรรมภายใต้บริบททางสังคมการเมือง ณ เวลานั้นเป็นอย่างไร มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างลิมน้ำของวัดธรรมยุติกนิกายหรือไม่ เพื่อเป็นการขยายพรมแดนด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมประเภทลิมในภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง สถานภาพผลงานวิชาการการศึกษา สิมน้ำ (อุโบสถน้ำ) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประจำปีงบประมาณ 2565 สัญญาเลขที่ 0011/2565

Acknowledgment

This article is part of a research titled 'The Status of Academic Output in the Isan Water Sim (Northeastern Buddhist Ordination Hall) in the Northeastern Region of Thailand'. The research is funded by the Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, in 2022 fiscal year, with the research contract number 0011/2565.

Notes

- 1 Wiroj Srisuro, **Si mō'ī sǎn [Isan Sim Northeast Buddhist Holy Temples]** (Bangkok: Meka Press Public Company Limited, 1993), 69-71.
- 2 Ibid., 74.
- 3 Theerapong Meethaisong, "Phra song kap 'ong čhao nai kanpatirū hūamāng 'Īsǎn phān konkai 'amnāt rat [Monks and King in the Reformation Isan Through State Apparatus]," **Humanities & Social Sciences** 34, 3 (September-December 2017): 288-289, 301.
- 4 Skills in designing space and landscapes with water have generally been found in civilizations. Therefore, this may be related to the design of water Sim, too. Sumet Jumsai na Ayudhya, **Nam: bōkēet hǎeng watthanatham Thai [Water: The Origin of Thai Culture]**, 2nd ed. (Bangkok: The Association of Siamese Architects under Royal Patronage, 1996), 5-7.
- 5 Prince-Patriarch Wachirayan Warorot, **Winai muk lem sām [Main Principles of the Discipline, Volume 3]**, 26th ed. (Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press, 2010), 44.
- 6 Suwit Jiramanee, **Sinlapa sathāpattayakam phūn thin 'Īsǎn nai watthanatham Thai - Lǎo [Isan Vernacular Architecture in Thai-Lao Culture]** (Chon Buri: Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University, 2002), 164.

- 7 Thapakon Kruaraya, "'Uthok sīmā wiwatthanākān phǎe khañsū 'ubōsot klāng nam nai watthanatham Lānnā [Udakukkhepa Sima: Evolution of a Raft to an Ordination Halls in the Pond of Lanna Culture]," **NAJUA: Architecture, Design and Built Environment** 32 (January-December 2017): A-38.
- 8 Ibid., A-34.
- 9 "Kut" is a stream that is cut off from the main river. It is usually filled with water throughout the year. Suwit Jiramanee, **Sinlapa sathāpattayakam phūn thin 'Īsǎn nai watthanatham Thai - Lǎo**, 164.
- 10 Ibid., 165.
- 11 Ibid., 164-169.
- 12 Ibid., 164-165.
- 13 Wiroj Srisuro, **Si mō'ī sǎn**, 71-74.
- 14 Ibid., 71.
- 15 Khensingha Rongchai and Phisada Jamphon, **Prawat Thai bān khamwā [History of Khamwā Villager]**, 1-2.
- 16 Phrakhrū Prayoot Khantidhamma, Abbot of Wat Pa Kut Wah, Interview, November 5, 2022.
- 17 Ibid.
- 18 An old photograph showing the design of the wooden bridge from the river bank to the old Sim. Wiroj Srisuro, **Si mō'ī sǎn**, 73.
- 19 The concept of building permanent structures in the temple can be explained in **'Anusōn ngān sop Phra 'ā čhāfan 'āčhān thēra [The Cremation Memorial Book of Pra Ajahn Fun Achata]** (Bangkok: Chuan Pim Press, 1978), 362, 420-421.
- 20 Amarit Muadthong, **Rāingān wičhai chabap sombūn Si mō nam ('ubōsot bon nam) sathāpattayakam thāng phut sǎtsanā 'Īsǎn [Water Sim: Northeast Buddhist Water Holy Temples, Final Report]** (Mahasarakham: Faculty of Architecture, Urban Planning and Creative Arts, 2012), 1-35.
- 21 Interview of Phra Ajahn Somyosa Thavarosa, Wat Pa Kham Khaen Nua, 28 August 2010, quoted in Ibid., 33.
- 22 Ibid., 33.
- 23 According to the field survey on 5 November 2022, the original spatial use since the construction of the water Sim is still in place.

- 24 Phrakhrū Phonsamek was the monk from Vientiane who came to Isan during the 22nd-23rd Buddhist Century. Phrakhrū Phonsamek was among the principal group of Thai people with a Lao origin who settled in many parts of the Chi River basin in northeastern Thailand. Phraya Khattiyawongsa, **Phongsāwadān phāk 'Īsān [Isan Chronicle]** (1929), 3, quoted in Suwit Jiramanee, **Sinlapa sathāpattayakam phūn thīn 'Īsān nai watthanatham Thai - Lāo**, 164.
- 25 Somdet Maha Weerawong, **Prawat wat Su pat nā rām [History of Wat Supattanaram]** (Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press, 1932), 9, quoted in Suwit Jiramanee, **Sinlapa sathāpattayakam phūn thīn 'Īsān nai watthanatham Thai - Lāo**, 164.
- 26 According to the legend of Phrakhrū Phonsamek, a revered monk in the history of people from Vientiane who settled in Isan during the 22nd-23rd Buddhist Century, it is mentioned that Phrakhrū was ordained at a water Sim
- 27 Examples of Dhammayuttika Nikaya temples in Khon Kaen are Wat Sri Chan and Wat Pa Wivekdham, where water Sim was not found at all, neither from documents nor interviews. In the past, the locations of these temples were cemeteries, and were farther out from the town center. But nowadays, the town center has expanded to where these temples are.
- 28 According to the study by Wiroj Srisuro, the demolition of traditional Sim was a result of the influence of centralized public policy as well as from the monks who studied in Bangkok. Wiroj Srisuro, **Sī mō'ī sān**, 425-426.
- 29 The shared practice of constructing monuments of the Dhammayuttika Nikaya monks were found during 1957-2017. This is explained in more details in Pattara Maitrarat and Songyot Weerataweemat, "Khawm song cham tō phra pā sāl Lūang Pū Man yuk bukbōek [The Remembrance of Luang Pu Man Bhuridhatta's Lineage Forest Monks in Initial Stage]," in **Conference Proceedings of The 13th Thai Humanities Research Forum, "New Regionalism and Localism in the Borderless World,"** Mahasarakham, Thailand, September 6-7, 2019, 234-249.
- 30 Architectural design of water Sim was simple, with no ornaments. This may result in the fact that its architectural value may have been taken for granted, and that the focus of

academic research is mostly centered around land Sim. This is explained in more details in Suwit Jiramanee, **Sinlapa sathāpattayakam phūn thīn 'Īsān nai watthanatham Thai - Lāo**, 164. In addition, the artistic style of water Sim is less advanced than that of the land Sim, as commented by Wiroj Srisuro in Wiroj Srisuro, **Sī mō'ī sān**, 74.

- 31 This mentions the arrival of Dhammayuttika Nikaya monks and social changes in northeastern Thailand. Theerapong Meethaisong, "Phra song kap 'ong čhao nai kanpatirūp hūamūang 'Īsān phān konkai 'amnāt rat," 301-303. This is in line with the conflict between Pra Ajahn Fun, Ajahn Maha Pin, and Luang Pu Sinha, and the locals in 1928, in establishing Buddhism concepts and beliefs in Khon Kaen. For further details, please refer to **Lūang Pū Bun pheng Kap pakō thīralūk nai kām phrarāčchathān phlōng sarīra sangkhān Phra Sōphon wī sutthi khun (Lūang pū Bun pheng Kap pakō) Wat Pā Wīwēk Tham čhangwat Khōn Kēn [Luang Pu Boonpheng Kappago : the Cremation Memorial Book of Phra Sophowisuthikhun, Wat Pa Wivekdham, Khon Kaen Province]** (Khon Kaen: Khon Kaen Printing Partnership Limited, 2017), 119-121.
- 32 This mentions the settlement of Lan Xang people in Isan during 1779-1824. There were four groups mentioned: Jarn-Keaw group in Roi Et Province, Kui ethnic group, Phra Wo Phra Ta group in Nong Bua Lamphu Province, Pa Kaw Some-pa-mit group in Kalasin and Sakon Nakhon Province. Suwit Theerasawat, **Prawattisāt 'Īsān sōngphansāmroj yīsipsōng thūng sōngphansīrōjpāetsippāet lem nūng [Isan History 1779-1945, Volume 1]** (Khon Kaen: Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, 2014), 46.

Bibliography

Amarit Muadthong. **Rāingān wīčhai chabap sombūn Sī mō nam ('ubōsot bon nam) sathāpattayakam thāng phut sātsanā 'Īsān [Water Sim: Northeast Buddhist Water Holy Temples, Final Report]**. Mahasarakham: Faculty of Architecture, Urban Planning and Creative Arts, 2012.

‘Anusōn ngān sop Phra ‘ā čhāfan ‘āčhān thēra [The Cremation Memorial Book of Pra Ajahn Fun Achatarā]. Bangkok: Chuan Pim Press, 1978.

Khensingha Rongchai and Phisada Jamphon. **Prawat Thai bān khamwā [History of Khamwha villager].**

Lūang Pū Bun pheng Kap pakō thīralūk nai kān phrarātchathān phlōng sarīra sangkhān Phra Sōphon wi sutthi khun (Lūang pū Bun pheng Kap pakō) Wat Pā Wiwēk Tham čhangwat Khōn Kēn [Luang Pu Boonpheng Kappago : the Cremation Memorial Book of Phra Sophowisuthikhun, Wat Pa Wivekdhām, Khon Kaen Province]. Khon Kaen: Khon Kaen Printing Partnership Limited, 2017.

Pattara Maitrarat and Songyot Weerataweemat. “Khwām song čham tō phra pā sāi Lūang Pū Man yuk bukbēc [The Remembrance of Luang Pu Man Bhuridhatta’s Lineage Forest Monks in Initial Stage].” 234-251. in **Conference Proceedings of The 13th Thai Humanities Research Forum, “New Regionalism and Localism in the Borderless World.”** Mahasarakham, Thailand. September 6-7, 2019.

Phrakhrū Prayoot Khantidhamma, Abbot of Wat Pa Kut Wah. Interview, November 5, 2022.

Sumet Jumsai na Ayudhya. **Nam: bōkēt hēng watthanatham Thai [Water: The Origin of Thai Culture].** 2nd ed. Bangkok: The Association of Siamese Architects under Royal Patronage, 1996.

Suwit Jiramanee. **Sinlapa sathāpattayakam phūn thīn ‘Īsān nai watthanatham Thai - Lāo . [Isan Vernacular Architecture in Thai-Lao Culture].** Chon Buri: Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University, 2002.

Suwit Theerasawat. **Prawattisāt ‘Īsān sōngphansāmroi yīsipōng thūng sōngphansīrōipāetsippāt lem nūng [Isan History 1779-1945, Volume 1].** Khon Kaen: Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, 2014.

Thapakon Kruaraya. “‘Uthok sīmā wiwatthanākān phāe khañān sū ‘ubōsot klāng nam nai watthanatham Lānnā [Udakukkhepa Sima: Evolution of a Raft to an Ordination Halls in the Pond of Lanna Culture].” **NAJUA: Architecture, Design and Built Environment** 32 (January-December 2017): A29-A50.

Theerapong Meethaisong. “Phra song kap ‘ong čhao nai kanpatirūp hūamūang ‘Īsān phān konkai ‘amnāt rat [Monks and King in the Reformation Isan Through State Apparatus].” **Humanities & Social Sciences** 34, 3 (September-December 2017): 288-309.

Wachirayan Warorot, Prince-Patriarch. **Winai muk lem sām [Main Principles of the Discipline, Volume 3].** 26th ed. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press, 2010.

Wiroj Srisuro. **Sī mō‘ī sān [Isan Sim Northeast Buddhist Holy Temples].** Bangkok: Meka Press Public Company Limited, 1993.

Illustration Sources

All illustrations by the author unless otherwise specified.

Fig. 1 Suwit Jiramanee, **Sinlapa sathāpattayakam phūn thīn ‘Īsān nai watthanatham Thai - Lāo [Isan Vernacular Architecture in Thai-Lao Culture]** (Chon Buri: Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University, 2002), 166-169.

Fig. 4-1 Wiroj Srisuro, **Sī mō‘ī sān [Isan Sim Northeast Buddhist Holy Temples]** (Bangkok: Meka Press Public Company Limited, 1993), 73.

Fig. 7-1 Wiroj Srisuro, **Sī mō‘ī sān**, 72.

Fig. 12 Amarit Muadthong, **Rāngān wičhai chabap sombūn Sī mō nam (‘ubōsot bon nam) sathāpattayakam thāng phut sātsanā ‘Īsān [Water Sim: Northeast Buddhist Water Holy Temples, Final Report]** (Mahasarakham: Faculty of Architecture, Urban Planning and Creative Arts, 2012), 23.

Table 1 1.-4. Suwit Jiramanee, **Sinlapa sathāpattayakam phūn thīn ‘Īsān nai watthanatham Thai - Lāo**, 166-169; 5.-6. Wiroj Srisuro, **Sī mō‘ī sān**, 72-73; 7. Amarit Muadthong, **Rāngān wičhai chabap sombūn Sī mō nam (‘ubōsot bon nam) sathāpattayakam thāng phut sātsanā ‘Īsān**, 23.